

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ПРАВНИЧИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія з фундаментальних дисциплін

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Голова циклової комісії
_____ доц. Андрусяк Т.Г.
“02” вересня 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

_____ КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ _____

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань _____ 08 право _____

спеціальність _____ 081 право _____

інституту, факультету, відділення Правничий коледж ЛНУ ім.І.Франка

Кредитно-модульна система
організації навчального процесу

Конституційне право України. Робоча програма навчальної дисципліни для студентів

(назва дисципліни)

за галуззю знань 08 право, спеціальністю 081 право.

Розробники: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади).

Ревер Олександра Юріївна викладач Правничого коледжу

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії з фундаментальних дисциплін

Протокол № 1 від. “ 02 ” вересня 2016 р.

Голова циклової комісії

_____ (Андрусяк Т.Г.)
(підпис)

(прізвище та ініціали)

“ _____ ” _____ 20__ р

Схвалено на засіданні Педагогічної ради

Протокол № ____ від. “ _____ ” _____ 20__ р.

“ _____ ” _____ 20__ р. Голова

_____ (_____)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

© _____, 20__

© _____, 20__

1. Опис навчальної дисципліни
(Витяг з робочої програми навчальної дисципліни «Конституційне право України»)

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів, – 7	Галузь знань 08 право	Нормативна (за вибором студента)	
Модулів –	Спеціальність 081 право	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Курсова робота 1		Семестр	
Загальна кількість годин -252		2-й	1 і 2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 6 самостійної роботи студента – 8,82	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Молодший спеціаліст	Лекції	
		54 год.	30 год.
		Практичні, семінарські	
		48 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		150 год.	218 год.
ІНДЗ:			
Вид контролю: іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 0,68

для заочної форми навчання – 0,16

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета. Метою викладання навчальної дисципліни «Конституційне право України» є формування вміння правильно оцінювати конкретні конституційно-правові явища, знання та вміння правильно застосовувати відповідне конституційне законодавство України

Завдання. Основними завданнями вивчення дисципліни є забезпечення підготовки висококваліфікованих спеціалістів, що володіють ґрунтовними знаннями в галузі конституційного права, вміють використовувати їх у повсякденному житті та професійній діяльності.

В результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: основні категорії, поняття та їх визначення з курсу «Конституційне право України», зміст предмету «Конституційного права України» як галузі права та його структуру, місце і роль конституційного права в системі національного права, основні етапи становлення конституційного права, особливості його норм та інститутів, відповідальності, структуру конституційно-правових відносин;

основи теорії конституції та конституціоналізму, зміст та систему правового положення особи і громадянина в Україні;

основи парламентаризму, зміст конституційно-правової системи організації та функціонування в Україні органів державної влади та місцевого самоврядування, конституційно-правовий статус глави держави, парламенту, органів виконавчої та судової влади, основи державно-територіального устрою України;

вимоги, які ставляться до юриста який працює в органах державної виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, юриста, який здійснює правове забезпечення діяльності політичних партій та громадських організацій, проведення виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування на рівні дільничних та окружних виборчих комісій, правове забезпечення діяльності народних депутатів України та депутатів місцевих рад, тощо.

вміти: правильно оцінювати сутність та зміст конкретних конституційно-правових явищ (ситуацій),

орієнтуватися в чинному конституційному законодавстві, в т.ч. на рівні актів Конституційного Суду України та відповідних підзаконних нормативно-правових документів, застосовувати необхідні конституційно-правові акти,

давати усні та письмові пояснення з питань конституційного права, складати основні види документів, які випливають із застосування норм конституційного права;

обґрунтовувати підстави і порядок реалізації громадянами передбачених Конституцією України та міжнародними договорами і угодами прав і свобод;

аналізувати форми організації та діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб;

визначати правові підстави настання відповідальності для органів державної влади та місцевого самоврядування за порушення конституційно-правових норм та особливості конституційно-правової відповідальності;

складати проекти конституційних звернень та скарг, аналітичних записок до законопроектів, проектів рішень органів місцевого самоврядування

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основи конституційного ладу та конституційно-правовий статус особи в Україні.

Тема 1. Конституційне право України як галузь права.

Поняття «Конституційного права України» як галузі права. Предмет та метод конституційного права України. Політико-правова природа та генеза термінів «конституційне право» та «державне право». Сучасне розуміння змісту поняття «конституційне право». Зміст конституційного права – як права політичного та частини публічного права.

Системно-структурна характеристика конституційного права України. Поняття системи конституційного права та її складові елементи. Поняття та види принципів конституційного права. Поняття, ознаки та особливості норм конституційного права. Юридична сила та стабільність конституційних норм. Структура норми конституційного права України. Шляхи реалізації конституційно-правових норм.

Функції конституційно-правових норм - основні напрямки, види та форми їх впливу на суспільні відносини, що є предметом конституційно-правового регулювання.

Критерії класифікації норм конституційного права (предмет правового регулювання; метод правового регулювання; призначення у механізмі правового регулювання; юридична сила; ступінь конкретизації правового припису; характер диспозиції; суб'єкти нормотворення; джерела; дія за колом суб'єктів; територія дії; час дії; гарантованість тощо).

Інститутів конституційного права України (поняття, ознаки, види). Загальна характеристика основних конституційно-правових інститутів.

Місце та роль конституційного права України в національній правовій системі. Конституційне право України і політична система. Колізії в конституційному праві.

Основні етапи становлення та розвитку конституційного права як галузі права. Тенденції розвитку конституційного права України на сучасному етапі. Проблеми конституційного права як галузі права.

Джерела конституційного права України як галузі національного права: поняття, система, види. Рішення всеукраїнських референдумів та їх місце в системі джерел конституційного права України. Конституція - як основне джерело конституційного права. Сутність та значення Декларації про державний суверенітет України, Акту проголошення незалежності України, Конституційного договору як джерел конституційного права України. Характеристика законів, інших нормативних актів, нормативних угод та конституційно-правових звичаїв – як джерел конституційного права.

Імплементация джерел міжнародного права в конституційне право України.

Тема 2. Конституційно правові відносини та відповідальність у конституційному праві України

Поняття суб'єкти, об'єкти та зміст конституційно-правових відносин. Загальна характеристика суб'єктів конституційного права та суб'єктів конституційних правовідносин. Правосуб'єктність Українського народу, держави, фізичних осіб (громадян, іноземців та осіб без громадянства, біженців, осіб, що потребують притулки, тимчасово переміщених осіб, осіб, що проживають на тимчасово окупованій території України), державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, громадських об'єднань, ЗМІ.

Поняття та види об'єктів конституційних правовідносин. Юридичні факти у конституційному праві.

Поняття та види відповідальності у конституційному праві України. Конституційна відповідальність як інститут юридичної відповідальності. Ознаки конституційної відповідальності. Підстави та форми конституційної відповідальності. Санкції як міра конституційно-правової відповідальності.

Суб'єкти конституційної відповідальності. Конституційна відповідальність вищих органів державної. Конституційна відповідальність Верховної Ради України Конституційна відповідальність Президента України Конституційна відповідальність Кабінету Міністрів України.

Адміністративна та кримінально-правова відповідальність за порушення конституційного законодавства.

Шляхи удосконалення механізму конституційної відповідальності: сучасний стан в Україні та європейський досвід.

Тема 3. Конституційне право України як юридична наука та навчальна дисципліна

Поняття, предмет та система конституційного права України як галузевої юридичної науки. Основні завдання та функції науки конституційного права. Прикладне значення наукових рекомендацій та висновків. Методологія науки конституційного права. Характеристика основних методів дослідження: порівняльно-правового, історико-правового, соціологічного, політико-правового, формально-юридичного та інших. Джерела науки. Розвиток науки державного та конституційного права в Україні.

Етапи розвитку науки конституційного права. Сучасний стан наукових конституційно-правових досліджень та актуальні проблеми конституційно-правового регулювання в Україні.

Конституційне право України як навчальна дисципліна. Система навчальної дисципліни. Значення конституційного права для юридичної освіти і практичної діяльності юриста.

Тема 4. Основи теорії конституції. Конституція – Основний закон України.

Причини, умови виникнення та основні теорії конституцій. Поняття та сутність конституції. Юридичні властивості (особливості) конституції держави. Суб'єкт, предмет та межі конституційного регулювання. Основні функції конституції та її принципи. Класифікація сучасних конституцій.

Форма, структура та загальна характеристика Конституції України. Реалізація Конституції України. Конституційні закони: поняття, сутність, особливості, процедура прийняття. Поняття та зміст конституціоналізму. Проблеми становлення сучасного українського конституціоналізму.

Тема 5. Український конституціоналізм: зародження та розвиток.

Конституція та конституціоналізм. Основні етапи розвитку конституційно-правової думки в Україні. Політико-правова характеристика конституційних актів та проектів Основного Закону України до 1991 року: Конституція Пилипа Орлика (1710 р.), конституційні проекти Г.Андруського (1850 р.), М.Драгоманова (1884 р.), М.Міхновського (1905 р.), М.Грушевського (1905р.), О.Ейхельмана (1920 р.), С.Барана (1920 р.), С.Днісрянського (1920 р.), конституційні акти УНР-ЗУНР, Української Держави, Карпатської України, УРСР. Конституційний процес в Україні 1991-96 років. Прийняття Конституції України 1996 року, сучасний етап конституційного процесу в Україні (2004, 2011, 2013, 2014, 2016 р.р.).

Перспективи розвитку сучасного українського конституціоналізму.

Тема 6. Правова охорона Конституції України.

Поняття та сутність інституту правової охорони конституції. Значення терміну «правова охорона конституції» (широке та вузьке значення). Система правової охорони конституції. Конституційний контроль та конституційний нагляд та конституційне правосуддя. Класифікація форм (видів) конституційного контролю (нагляду): попередній (превентивний) та наступний (репресивний); конкретний і абстрактний; формальний і матеріальний; обов'язковий та факультативний.

Конституційно-правова відповідальність. Основні гарантії системи правової охорони Конституції України (порядок внесення змін до Конституції України, конституційна відповідальність, конституційний контроль та ін.)

Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Склад та порядок утворення Конституційного Суду України. Конституційно-правовий статус судді Конституційного Суду України.

Форми звернення до Конституційного Суду України. Конституційне звернення та скарга як форми звернення громадян до Конституційного Суду України. Компетенція та акти Конституційного Суду України.

Тема 7. Конституційний лад України та його основні засади.

Поняття конституційного ладу, державного ладу та суспільного ладу. Елементи конституційного ладу. Поняття та система засад конституційного ладу України. Закріплення засад конституційного ладу в Конституції України. Базові цінності конституційного ладу. Верховенство права, розподіл влади, територіальне верховенство і єдність держави як конституційні принципи. Україна – суверенна держава. Державна влада і самоврядування народу. Правова держава. Демократична держава (пряма та представницька демократія; вибори і референдуми в Україні). Конституційні основи внутрішньої та зовнішньої політики України.

Україна - соціальна держава. Держава і громадянське суспільство.

Захист конституційного ладу України. Виключне право українського народу визначати і змінювати конституційний лад. Процедура внесення змін до Конституції

України як форма захисту. Система органів державної влади, на які покладається обов'язок захисту конституційного ладу. Правовий режим воєнного та надзвичайного стану. Рада Національної безпеки і оборони України.

Тема 8. Конституційно-правовий статус інститутів громадянського суспільства.

Громадянське суспільство як конституційно-правова категорія. Структура громадянського суспільства. Конституційні основи закріплення політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Конституційне закріплення права на власність та підприємництво. Конституційно-правовий статус політичних партій, громадських об'єднань, релігійних організацій, засобів масової організації та їх місце і роль в процесі становлення демократичної, соціальної, правової держави.

Тема 9. Основи правового положення людини і громадянина в Україні.

Поняття та сутність правового положення особи в державі. Людина, особа, громадянин, іноземний громадянин, особа без громадянства, біженець - як конституційно-правові категорії. Міжнародно-правові стандарти прав людини та регулювання правового статусу особи нормами національного законодавства.

Конституційно-правовий статус особи та його елементи. Принципи основ правового статусу особи: поняття та зміст. Правосуб'єктність як елемент правового статусу особи. Види конституційно-правового статусу особи (залежно від нормативно-правового закріплення та за колом суб'єктів).

Основні (конституційні) права та свободи людини та громадянина. Межі основних прав та свобод. Недопустимість скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина. Поняття та сутність основних гарантій реалізації і захисту (охорони) прав, свобод і обов'язків (політичні, економічні та юридичні гарантії). Державні та недержавні інституції, що виступають гарантами забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Тема 10. Громадянство України.

Поняття та сутність та ознаки громадянства. Нормативно-правове регулювання питань громадянства в Україні. Принципи громадянства України: поняття та види. Характеристика загальних та спеціальних принципів громадянства України. Належність до громадянства України. Документи, які підтверджують належність до українського громадянства.

Підстави набуття громадянства України. Філіація та натуралізація як основні шляхи набуття громадянства. Умови прийняття до громадянства України.

Припинення громадянства України: вихід з громадянства, втрата громадянства, за підставами передбаченими міжнародними договорами. Громадянство дітей у разі зміни громадянства батьків і в разі усиновлення.

Система та повноваження органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства України.

Тема 11. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.

Система основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Критерії, класифікації основних прав і свобод. Основні права і свободи громадян України. Поняття та загальна характеристика особистих прав та свобод (право на життя, особисту недоторканність, свобода пересування, повага до гідності особи та інші). Зміст політичних прав та свобод в Україні (право на участь в управлінні державними справами, виборчі права, свобода об'єднань, зборів, мітингів і демонстрацій). Соціально-економічні та культурні права та свободи. Тенденція до розширення конституційної регламентації прав, свобод громадян на сучасному етапі розвитку України.

Поняття та види конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні. Групи основних обов'язків. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Військова та альтернативна (невійськова) служби. Шанування державних символів України. Додержання Конституції та законів України. Обов'язок не заподіювати шкоду природі та культурній спадщині, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Обов'язок батьків утримувати дітей до повноліття та обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про непрацездатних батьків. Обов'язок сплачувати податки і збори встановлені державою.

Тема 12. Правове положення іноземців в Україні.

Особливості правового положення іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні. Обсяг та особливості реалізації прав та свобод іноземцями в Україні. Обов'язки іноземців в Україні. Конституційно-правові основи статусу біженців в Україні. Порядок набуття та втрати статусу біженців в Україні. Обсяг та особливості реалізації прав та свобод, а також виконання обов'язків біженцями в Україні. Конституційно-правові основи надання притулку та статус іммігрантів в Україні.

Особливості правового статусу українців, які проживають за кордоном.

Змістовий модуль 2. Конституційна система органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні.

Тема 13. Конституційні основи державно-територіального устрою України: поняття та засади

Поняття та зміст державно-територіального устрою. Види державного устрою. Ознаки унітарної держави. Принцип унітаризму та його закріплення в Конституції України. Ознаки та особливості України як унітарна держава. Поняття та види автономії. Територіальна та національно-територіальна автономії. Автономія в унітарній державі. Федеративна і унітарна держава. Конфедерація як форма об'єднання держав.

Територія держави як об'єкт конституційно-правових відносин. Конституційно-правовий статус кордонів держави. Державна територія України (поняття, основні етапи формування, проблема співвідношення державної території з українською етнічною територією).

Поняття та система адміністративно-територіального устрою України, його принципи. Конституційно-правове закріплення адміністративно-територіального устрою України. Конституційно-правовий зміст поняття «регіон», «автономна республіка», «область» та «район». Конституційно-правовий статус «міста», «району в місті», «села», «селища».

Особливості статусу окремих територій та адміністративно-територіальних одиниць. Конституційно-правовий статус столиці України — міста-героя Києва та міста Севастополя. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим як тимчасово окупованої території України. Особливості статусу гірських населених пунктів, прикордонних смуг та районів, окупованих частин Донецької та Луганської областей.

Тема 14. Україна – суверенна держава

Поняття суверенітету в конституційному праві. Державний суверенітет. Народний суверенітет. Поняття суб'єкта та носія суверенітету. Українська нація, український народ та національні меншини - як суб'єкти конституційного права України.

Державно-правові ознаки суверенітету України. Державні символи України (Державний герб України, Державний прапор України, Державний гімн України) та інші атрибути української державності (державна мова, офіційна назва Української Держави, столиця держави, державна печатка, національна грошова одиниця, державні нагороди, тощо).

Поняття державної та офіційної мови у конституційному праві. Конституційно-правовий статус української мови.

Політико-правове оформлення України як суверенної національної держави. Проголошення незалежності України та вирішення питань правонаступництва України.

Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні. Право національних меншин на збереження та розвиток своєї самобутності. Гарантії вільного розвитку національних меншин в Україні.

Тема 15. Україна – демократична держава.

Поняття та види демократії. Поняття демократичної держави, її ознаки. Конституційна характеристика України як демократичної держави. Принцип народовладдя та форми реалізації влади народу. Співвідношення між формами безпосередньої та представницької демократії у реалізації публічної влади в Україні.

Ознаки та принципи безпосередньої демократії та шляхи її реалізації в Україні (референдуми, вибори, мирні збори, мітинги, походи, демонстрації тощо).

Поняття виборів, їх суспільні функції. Нормативно-правове регулювання порядку проведення виборів в Україні. Класифікація виборів (за територіальною ознакою, предметом обрання, часом проведення, кількісною ознакою та іншими критеріями).

Поняття виборчого права: об'єктивне та суб'єктивне, активне та пасивне. Принципи виборчого права, їх конституційно-правове закріплення та зміст. Поняття та види виборчих систем. Виборча система України. Виборчі округи, виборчі дільниці, виборчі комісії, списки виборців. Гарантії діяльності кандидатів в Президенти України, народних депутатів України, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Фінансування виборів. Повторне голосування і повторні вибори. Визначення результатів голосування.

Тема 16. Референдум як форма прямого народовладдя в Україні.

Поняття «безпосередньої демократії» у вузькому значенні цього терміну. Референдум у системі безпосереднього народовладдя в Україні. Поняття та види референдумів. Види та предмет всеукраїнського референдуму. Порядок ініціювання та суб'єкти призначення всеукраїнського референдуму, підготовка його проведення. Порядок голосування і визначення результатів референдумів. Юридична сила рішень, прийнятих на всеукраїнському референдумі.

Поняття та предмет місцевого референдуму. Порядок ініціювання та призначення місцевих референдумів. Недоліки законодавчого регулювання процедури проведення референдумів в Україні.

Тема 17. Конституційно-правові аспекти організації державної влади в Україні.

Поняття, сутність, ознаки та структуру державної влади. Межі здійснення державної влади. Форма організації державної влади в Україні. Поняття органу держави, принципи його організації та діяльності. Функції органів державної влади. Види державних органів. Конституційно-правове закріплення системи та структури органів державної влади України. Принцип поділу влади та механізм «ваг і стримувань» в конституційній системі України. Способи формування органів державної влади в Україні.

Тема 18. Президент України – глава Української держави

Поняття, правова природа та призначення інституту глави держави. Становлення інституту глави держави в Україні.

Конституційно-правові основи обрання Президента України (загальна характеристика): вимоги до кандидата у Президенти України, процедура його висунування, гарантії діяльності кандидатів в Президенти України. Фінансування виборів Президента України. Повторні вибори та повторне голосування на виборах Президента України.

Строк повноваження глави держави. Причини та умови дострокового припинення повноважень. Порядок заміщення посади Президента України. Відповідальність глави держави. Усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.

Функції та повноваження Президента України. Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності України. Президент України як гарант додержання Конституції України та законів України. Характеристика взаємовідносин Президента України з урядом, парламентом та органами судової влади України.

Адміністрація Президента України. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки та оборони України.

Тема 19. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні.

Поняття та сутність парламенту. Парламент та парламентаризм, становлення парламентаризму в Україні. Конституційні основи порядку формування та припинення діяльності Верховної Ради України (загальна характеристика). Функції та компетенція парламенту України.

Поняття парламенту, його правова природа, ознаки та місце в системі державних органів. Парламент та парламентаризм. Становлення парламентаризму в Україні.

Конституційно-правове положення Верховної Ради України: порядок формування, строк повноважень, дострокове припинення діяльності парламенту, структура парламенту, функції, компетенція, форми роботи. Комітети Верховної Ради України. Тимчасові спеціальні та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України. Депутатські групи та фракції, коаліція депутатських фракцій та опозиція. Голова Верховної Ради України та заступники Голови Верховної Ради України.

Форми роботи Верховної Ради України та її акти. Право законодавчої ініціативи. Конституційні основи законотворчої діяльності Верховної Ради України.

Спеціальні органи парламентського контролю. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Рахункової палати.

Секретаріат Верховної Ради України.

Тема 20. Конституційно-правовий статус народного депутата України.

Поняття конституційно-правового статусу народного депутата України та його елементи. Правова природа депутатського мандата. Принципи правового статусу парламентаря. Набуття та припинення повноважень. Права, обов'язки народного депутата України у Верховній Раді України, її органах та у виборчому окрузі. Депутатський запит та депутатське звернення. Гарантії депутатської діяльності. Недоторканність народних депутатів України. Депутатський індемнітет.

Тема 21. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади.

Поняття, ознаки, завдання та функції виконавчої влади. Місце виконавчих органів в системі розподілу влади на окремі гілки. Система органів виконавчої влади в Україні.

Конституційний склад Кабінету Міністрів України та порядок його формування. Вимоги до члена Кабінету Міністрів України. Складення повноважень та відставка українського уряду. Основні завдання, функції та компетенція Кабінету Міністрів України. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з органами виконавчої влади, Президентом України, Верховною Радою України та її органами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями. Організація діяльності Кабінету Міністрів України. Конституційно-правовий статус Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України та міністрів України. Структура, порядок формування та повноваження Секретаріату Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів

України: підготовка проектів, прийняття, набрання чинності.

Тема 22. Конституційно-правовий статус центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Поняття, система та правові засади діяльності центральних органів виконавчої влади України. Статус, утворення, реорганізація та ліквідація міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Основні завдання міністерства. Повноваження міністра як керівника міністерства. Порядок формування та діяльності Апарату міністерства та патронатної служби міністра, територіальних органів міністерства, колегії міністерства, інших консультативних, дорадчих та допоміжних органів міністерства. Порядок видання, оприлюднення та скасування наказів міністерства.

Утворення та основні завдання центральних органів виконавчої влади (державних служб, агентств, інспекцій). Повноваження міністра у відносинах з центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується через міністра. Порядок призначення та повноваження керівника та заступника керівника центрального органу виконавчої влади. Порядок формування апарату центрального органу виконавчої влади, територіальних органів центрального органу виконавчої влади, колегії центрального органу виконавчої влади, інших консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів центрального органу виконавчої влади. Акти центральних органів виконавчої влади: порядок прийняття, скасування та оскарження. Порядок утворення центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Місцеві державні адміністрації та їх місце в системі органів виконавчої влади. Основні завдання, принципи та правові засади діяльності місцевих державних адміністрацій. Порядок формування, структура та акти місцевих державних адміністрацій. Компетенція місцевих державних адміністрацій. Повноваження голів, перших заступників і заступників голів, інших посадових осіб місцевих державних адміністрацій. Відносини місцевих державних адміністрацій з Президентом України та органами виконавчої влади, обласними та районними радами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими об'єднаннями і громадянами. Порядок підготовки та видання, оскарження, зупинення дії та скасування розпоряджень голів і наказів керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій. Утворення та порядок діяльності апарату місцевої державної адміністрації та відповідальність посадових осіб місцевих державних адміністрацій.

Тема 23. Конституційні засади судової системи, органів прокуратури та адвокатури.

Конституційні засади правосуддя та судової влади. Судова реформа в Україні. Завдання та функції судів загальної юрисдикції. Конституційні засади судочинства в Україні. Система судів загальної юрисдикції та конституційно-правовий статус суддів. Порядок утворення і ліквідації судів загальної юрисдикції.

Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя: склад, порядок та принципи утворення, вимоги та обмеження щодо членів, повноваження та акти Вищої ради правосуддя.

Поняття прокуратури України та система органів прокуратури України. Порядок формування органів прокуратури України. Функції та повноваження прокуратури України.

Конституційно-правові основи функціонування адвокатури в Україні.

Тема 24. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні. Система місцевого самоврядування в Україні

Місцеве самоврядування як конституційно-правовий інститут: поняття, природа, сутність. Основні теорії місцевого самоврядування. Моделі місцевого самоврядування. Становлення інституту місцевого самоврядування в Україні. Європейська хартія про місцеве самоврядування.

Поняття та основні принципи місцевого самоврядування України. Завдання, функції та система місцевого самоврядування. Особливості місцевого самоврядування в столиці України – місті-герої Києві. Правова, організаційна, матеріальна та фінансова основи місцевого самоврядування. Реформа місцевого самоврядування в Україні.

Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Статус територіальної громади. Місцевий референдум, загальні збори (сходи) громадян за місцем проживання, громадські слухання, громадська ініціатива, органи самоорганізації населення та інші форми діяльності територіальної громади.

Тема 25. Органи місцевого самоврядування в Україні: порядок утворення та компетенція

Сільські, селищні, міські ради – органи місцевого самоврядування. Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування: порядок утворення, структура, компетенція, форми діяльності. Сесія як основна форма діяльності ради (пленарні засідання та засідання постійних комісій ради). Виконавчі органи ради, сільський, селищний, міський голова та староста.

Конституційно-правовий статус депутатів місцевих рад.

Представницькі органи муніципальної влади в областях і районах, місті Києві: порядок формування, функціонування та обсяг повноважень.

Гарантії місцевого самоврядування. Акти органів місцевого самоврядування та відповідальність органів, посадових осіб місцевого самоврядування.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Основи конституційного ладу та конституційно-правовий статус особи в Україні.												
Тема 1. Конституційне право України як галузь права.	13	4	4			5		2				10

Тема 2. Конституційно правові відносини та відповідальність у конституційному праві України.	10					10					10
Тема 3. Конституційне право України як юридична наука та навчальна дисципліна.	7	2	2			3		2			8
Тема 4. Основи теорії конституції. Конституція – Основний закон України.	13	4	4			5		2	2		10
Тема 5. Український конституціоналізм: зародження та розвиток	10					10					10
Тема 6. Правова охорона Конституції України.	7	2	2			3		2			8
Тема 7. Конституційний лад України та його основні засади.	13	4	4			5		4			10
Тема 8. Конституційно-правовий статус інститутів громадянського суспільства.	10					10					10
Тема 9. Основи правового положення людини і громадянина в Україні.	7	2	2			3		2			8
Тема 10. Громадянство України.	7	2	2			3		2			8
Тема 11. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні	13	4	4			5					10
Тема 12. Правове положення іноземців в Україні	10					10					10
Разом – зм. модуль 1	120	24	24			72		16	2		112
Змістовий модуль 2. Конституційна система органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні.											
Тема 13. Конституційні основи державно-територіального устрою	8	2	2			4		2			8

Україні: поняття та засади.												
Тема 14. Україна – суверенна держава.	7	2	2			3		2				8
Тема 15. Україна – демократична держава.	13	4	4			5		2				8
Тема 16. Референдум як форма прямого народовладдя в Україні.	10					10						10
Тема 17. Конституційно-правові аспекти організації державної влади в Україні.	12	2				10						10
Тема 18. Президент України – глава Української держави.	7	2	2			3		2				8
Тема 19. Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні.	13	4	4			5		2	2			8
Тема 20. Конституційно-правовий статус народного депутата України.	7	2	2			3						6
Тема 21. Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади.	9	4				5						8
Тема 22. Конституційно-правовий статус центральних та місцевих органів виконавчої влади.	10					10						8
Тема 23. Конституційні засади судової системи, органів прокуратури та адвокатури.	10					10						8
Тема 24. Загальні засади місцевого самоврядування	13	4	4			5		2				8

Україні. Система місцевого самоврядування в Україні.												
Тема 25. Органи місцевого самоврядування в Україні: порядок утворення та компетенція	13	4	4			5		2				8
Разом – зм. модуль 2	132	30	24			78		14	2			106
Усього годин	252	54	48			150	252	30	4			218
Модуль 2												
Курсова робота			-	-		-			-	-	-	
Усього годин												

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Конституційне право України як галузь права.	4
2	Конституційне право України як юридична наука та навчальна дисципліна	2
3	Основи теорії конституції. Конституція – Основний закон України.	4
4	Правова охорона Конституції України.	2
5	Конституційний лад України та його основні засади.	4
6	Основи правового положення людини і громадянина в Україні.	2
7	Громадянство України.	2
8	Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.	4
9	Конституційні основи державно-територіального устрою України: поняття та засади.	2
10	Україна – суверенна держава.	2

11	Конституційні основи здійснення народовладдя в Україні.	4
12	Президент України – глава Української держави.	2
13	Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні.	4
14	Конституційно-правовий статус народного депутата України	2
15	Загальні засади місцевого самоврядування в Україні. Система місцевого самоврядування в Україні.	4
16	Органи місцевого самоврядування в Україні: порядок утворення та компетенція	4
	Разом	48

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Конституційне право України як галузь права.	5
2	Конституційно правові відносини та відповідальність у конституційному праві України	10
3	Конституційне право України як юридична наука та навчальна дисципліна.	3
4	Основи теорії конституції. Конституція – Основний закон України.	5
5	Український конституціоналізм: зародження та розвиток	10
6	Правова охорона Конституції України.	3
7	Конституційний лад України та його основні засади	5
8	Конституційно-правовий статус інститутів громадянського суспільства.	10
9	Основи правового положення людини і громадянина в	3
10	Громадянство України	3
11	Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні	5
12	Правове положення іноземців в Україні	10

13	Конституційні основи державно-територіального устрою України: поняття та засади.	4
14	Україна – суверенна держава	3
15	Україна – демократична держава	5
16	Референдум як форма прямого народовладдя в Україні	10
17	Конституційно-правові аспекти організації державної влади в Україні.	10
18	Президент України – глава Української держави	3
19	Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні	5
20	Конституційно-правовий статус народного депутата України	3
21	Кабінет Міністрів України – вищий орган у системі органів виконавчої влади України	5
22	Конституційно-правовий статус центральних та місцевих органів виконавчої влади	10
23	Конституційні засади судової системи, органів прокуратури та адвокатури	10
24	Загальні засади місцевого самоврядування в Україні. Система місцевого самоврядування в Україні.	5
25	Органи місцевого самоврядування в Україні: порядок утворення та компетенція	5
	Разом	150

7. Методи контролю

Контроль виконання курсової роботи включає поточний контроль за виконанням розрахунків за трьома розділами та захист перед комісією. Оцінка виконання та захисту курсової роботи проводиться за 100-бальною шкалою.

8. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Приклад розподілу балів, які отримують студенти (для заліку)

Поточне тестування та самостійна робота		Сума
Змістовий модуль №1	Змістовий модуль № 2	
T 1 - 12	T 12 - 25	51-100

50	50	
----	----	--

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів

Приклад розподілу балів, які отримують студенти (для екзамену)

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	50	100
T 1- 12	T 13 -25			
50	50			

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів

Приклад розподілу балів, які отримують студенти за виконання курсової роботи (проекту)

Основний зміст	Висновки	Захист роботи	Сума
до 25	до 25	до 50	100

Оцінювання знань студента здійснюється за 100-бальною шкалою (для екзаменів і заліків).

- максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів з дисципліни, яка завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів, на екзамені – 50 балів;
- при оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка	Оцінка в	За національною шкалою
--------	----------	------------------------

<i>ECTS</i>	<i>балах</i>	<i>Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку</i>		<i>Залік</i>
A	90 – 100	5	<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>
B	81-89	4	<i>Дуже добре</i>	
C	71-80		<i>Добре</i>	
D	61-70	3	<i>Задовільно</i>	
E	51-60		<i>Достатньо</i>	

Протягом семестру проводиться не менше двох модулів або колоквіумів чи контрольних робіт або інших видів контролю. Максимальна кількість балів, яка встановлюється для цих видів контролю, а також відповідність оцінок FX та F у шкалі ECTS, у балах та національній шкалі визначається Вченими радами факультетів або кафедрами, які забезпечують викладання відповідних дисциплін.

9. Методичне забезпечення

1. Ревер О.Ю. Конституційне право України. Плани семінарських занять. - Львів: Правничий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2016.
2. Ревер О.Ю. Конституційне право України. Практикум. - Львів: Правничий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2016.
3. Ревер О.Ю. Конституційне право України. Самостійна робота студента. - Львів: Правничий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2016.

10. Рекомендована література

Базова

1. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. Ст. 429.
2. Акт проголошення незалежності України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Право, 1996. – 36 с.
4. Закон України. Про Конституційний Суд України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272

5. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 1 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. П.Є.Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 512 с.
6. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 2 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. П.Є.Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 504 с.
7. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2001-2002. Кн.3 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. П.Є.Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 384 с.
8. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2002-2203. Кн. 4 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. П.Є.Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 584 с.
9. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2004. Кн. 5 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. П.Є.Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
10. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2005. Кн. 6 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. П.Є.Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 230 с.
11. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2007. Кн. 7 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. А.А.Стрижак. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 232 с.
12. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2008. Кн. 8 / Відповід. редакт. канд. юрид. наук. А.А.Стрижак. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 480 с.
13. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2009. Кн. 9 / укладачі К.О. Пігнаста, О.І. Кравченко; відповід. редакт. А.А.Стрижак. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2009. – 557 с.
14. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2010. Кн. 10 / укладачі К.О. Пігнаста, О.І. Кравченко; відповід. редакт. А.С. Головін. – К.: Логос, 2011. – 431 с.
15. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн.1. – К.:Атіка, 2004. – 448 с.
16. Конституційне законодавство України. Збірник нормативних актів. У двох книгах. Кн. 2. – К.:Атіка, 2004. – 840 с.
17. Виборче право України. Навчальний посібник / За аг. Ред. В.Ф.Погорілка, М.І.Ставнічук. – К.: Парламентське вид-во, 2003. – 383 с.
18. Годованець В.Ф., Головін А.С. Конституційне право: навч.посіб./ В.Ф. Годованець, А.С. Головін. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. – 384 с.
19. Конституційне право України / За ред. В.Я.Тація, В.Ф.Погорілка, Ю.М.Тодики. – К.: Український центр правничих студій, 1999. – 376с.
20. Конституційне право України. Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти / За ред. В.Ф.Погорілка. – 4-е вид. – К.: Наукова думка. – 2003. – 732 с.
21. Конституційне право України. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. – К.: «Видавничий Дім Ін Юре», 2002. – 544 с.
22. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч.закл. / за ред В.П.Колісника та Ю.Г.Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
23. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. / За заг. ред. Ю.С.Шемшученка. – К. – Юридична думка, 2008.
24. Конституційно-правові засади становлення української державності / В.Я Тацій, Ю.М.Тодика, О.Г.Данилян та ін.; За ред. акад. НАН України В.Я.Тація, акад. АПРН України Ю.М.Тодики. – Х.: Право, 2003. – 328 с.
25. Конституція незалежної України: Навчальний посібник, Кол.авт.; За ред. В.Ф. Погорілка, Ю.С. Шемшученка, В.О. Євдокимова. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, Спілка юристів України, 2000. – 428 с.
26. Кравченко В.В. Конституційне право України. навч. посібник. 2-е вид. К.:Атіка, 2002. – 479 с.
27. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: у 2 томах. Т.1/ за заг.ред.В.Л.Федоренка. – К.: Юридична думка, 2006 – 544 с.

28. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / за заг.ред.В.Л.Федоренка. – К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. – 432 с.
29. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України: академічне видання / О.В.Скрипнюк. – Х.: Право, 2009. – 468 с.
30. Скрипнюк О.В. Конституційне право України: підруч. Для студ. Вищ. Навч. Закл. / К.: Ін Юре, 2010. – 672с.
31. Совгиря О.В., Шунліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. Посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 544с.
32. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. Підручник. – К.:Юрінком Інтер, 2006. - 512с.
33. Федоренко В.Л. Конституційне право України. Підручник. – К.: Видавництво Ліра – К., 2016. – 616с.
34. Чушенко В.І., Заяцю І.Я. Конституційне право України: Підручник. – К.: Ін Юре, 2007. – 488с.

Допоміжна

1. Конституція України у судових рішеннях. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 428 с.
2. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол: В.Я. Тацій (голова редкол), О.В.Петришин (відп.секретар), Ю.Г. Барабаш та інш., Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., перероб., і допов. Харків: Видавництво «Право»; 2011. – 1128 с.
3. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність: До 15-річчя Конституції України і 20-ї річниці / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; упоряд. : І.О. Кресіна, О.В.Батанов; відп. ред. Ю.С. Шемшученко. – 3-є вид. – К.: Юрид. думка, 2011. – 327 с.
4. Авер'янов В. Виконавча влада в Україні та її правове регулювання // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 2003. – № 2(23) – 3(33). – С. 238–253.
5. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект). Монографія. Харків, 2004. – 192 с.
6. Заєць А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К.: Парламентське вид-во, 1999. – 247 с.
7. Колісник В.П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти: Монографія / Харківська право захистна група. – Харків: Фоліо, 2003. – 240 с.
8. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
9. Конституційно-правові засади становлення української державності / В.Я Тацій, Ю.М.Тодика, О.Г.Данилян та ін.; За ред. акад. НАН України В.Я.Тація, акад. АПрН України Ю.М.Тодики. – Х.: Право, 2003. – 328 с.
10. Конституція незалежної України: Навчальний посібник, Кол.авт.; За ред. В.Ф. Погорілка, Ю.С. Шемшученка, В.О. Євдокимова. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, Спілка юристів України, 2000. – 428 с.
11. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 560 с.
12. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім.М.В. М.Корецького; Редкол.: Ю.І.Римаренко (відп.ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
13. Нор В., Стецюк П. Конституція – Основний Закон України. В запитаннях і відповідях. Навчальний посібник з основних положень Конституції України. – Львів-Київ.: Кальварія – Абрис, 1996. – 48 с.

14. Органи державної влади України: Монографія / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького НАН України, 2000. – 248 с.
15. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія / у двох книгах/ За за.ред. Ю.С. Шемшученка; ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. / Книга перша: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії / Відп. ред. Н.М. Оніщенко. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2008. – 344 с.
16. Проблеми розвитку конституційного законодавства України: збірник висновків Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії). – К.: Парламентське видавництво, 2010. – 498 с.
17. Проблеми сучасного українського конституціоналізму: збірка наукових праць. На пошану першого Голови Конституційного Суду України, проф. Леоніда Юзькова / заг. ред. : А. Стрижака, В. Тація / упоряд. :В. Бринцев, В. Кампо, П. Стецюк. – К. : ЛОГОС, 2008.
18. Рабінович П. Права людини і громадянина у Конституції України. –Харків: «Право». – 1997. – 64 с.
19. Скрипнюк О.В. Соціальна правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 600 с.
20. Стецюк Н. Конституція України як нормативно-правовий акт та політичний документ (до характеристики властивостей) // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: збірник / Гол. ред. В.Л. Регульський. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2000. – № 1. С. 263–268.
21. Стецюк Н.В., Строцький Р.Є. Конституційне право України в таблицях (дидактичні матеріали). – Львів: Видавничий центр юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2003 – 90 с.
22. Стецюк П. Основи теорії конституції та конституціоналізму. – Львів: «Астролябія», 2003. – 232 с.
23. Стецюк П. Конституція України як цінність, гарантія національної державності українського народу. Львів: Астролябія, 2004. – 31 с.
24. Стрижак А.А. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналіт.огляд та комент.). – К.: ІнЮре, 2010. – 631 с.
25. Тодыка Ю.Н. Основы конституционного строя Украины.-Харьков:«Факт», 1999. – 320 с.
26. Тодыка Ю.Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики: монография. – Харьков: Факт, 2000. – 608 с.
27. Футей Б. Становлення правової держави: Україна 1991-2001 рр. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 288 с.
28. Чаюн М.Г., Кириченко Ю.М., Кидисюк Р.А. Правові позиції Конституційного Суду України в рішеннях та висновках (1997-2003 роки). – К.: Атіка, 2003. – 336 с.
29. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм / В. М. Шаповал. – К.: Салком; Юрінком Інтер, 2005. - 560 с.
30. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: академ. курс: підручник / В.М. Шаповал. – 2-ге вид., переробл. і допов.- К.: Юрінком Інтер, 2010. – 461 с.
31. Шаповал В. Н. Сравнительное конституционное право / В.Н. Шаповал. – К.: Княгиня Ольга, 2007. – 416 с.

11. Інформаційні ресурси

1. Архіви України : офіційний сайт [Електронний ресурс]//Режим доступу : www.archives.gov.ua
2. Офіційний веб-сайт Верховної ради України [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmist.html>. – назва з екрана.

3. Офіційний веб-сайт КСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http: // www.ccu.gov.ua/storinka/akty-ksu](http://www.ccu.gov.ua/storinka/akty-ksu).-Назва з екрана
4. Верховний Суд України : офіційний сайт [Електронний ресурс]//Режим доступу: www.scourt.gov.ua
5. Офіційний веб-сайт Перзидента України[Електронний ресурс] // Режим доступу: [http: //www.president.gov.ua/](http://www.president.gov.ua/)
6. Закордонні українці / міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http: //mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/Ukrainians-abroad](http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/Ukrainians-abroad).- Назва з екрана.